

Tilbakemelding fra Landslaget for norskundervisning (LNU) på forslag til ny eksamen i norsk

LNU har tatt imot invitasjonen til å gi tilbakemelding på eksempeloppgavene i norsk 10. trinn som ble publisert i februar. Vi ønsker også å gi en mer utførlig tilbakemelding enn spørreskjemaet åpner for, og derfor henvender vi oss i dette brevet til Utdanningsdirektoratet og Skrivesenteret. LNU er særlig bekymret for at en eksamen i tråd med forslaget vil påvirke undervisningen i en retning som går på bekostning av grunnlaget i fagfornyelsen.

Mulighet for å vise kompetanse i så stor del av faget som mulig gitt eksamensformen

LNU anerkjenner forsøket i forslaget som nå foreligger, på å legge til rette for en eksamen som i størst mulig grad lar kandidaten få vise frem kompetanse i så stor del av faget som eksamensformen tillater. En slik ambisjon er i tråd med oppdraget og eksamensforskriften. Likevel vil LNU påpeke at det ikke er gitt hvordan disse retningslinjene kan eller bør imøtekommes. Hvor balansepunktet mellom en utvidelse av eksamen i bredden og eksamensformens begrensninger (skriftlig, fem timer på én dag), har ikke noe fasitsvar. I tillegg må en utvidelse i bredden være i tråd med grunntankene i fagfornyelsen; en størst mulig del av faget skal inkluderes i eksamen, samtidig som dette ikke må gå på bekostning av grunntanker i fagfornyelsen, slik som dybdelæring, utforskning og utholdenhet – eller fagfornyelsens kompetansebegrep.

Sensorsprik

Den nylig publiserte rapporten om sensorreliabilitet på skriftlig eksamen i videregående skole (Björnsson og Skar, 2021) viser at spriket blant sensorene er stort for norskfaget når det gjelder sensorenes foreslåtte karakterer forut for fellessensur. LNU ser behovet for å undersøke nærmere hva dette beror på og hva som bør gjøres med det. Samtidig vil vi minne om de begrensningene ved undersøkelsen som også løftes frem av forfatterne i rapporten – nemlig at funnene hviler på data fra sensorenes forslag før fellessensur. I diskusjonen av rapportens funn må det derfor tas hensyn til at alle sensorer er klar over at disse karakterene er foreløpige *forslag*, at systemet kun tillater at sensorene fører hele karakterer, og at sensorene må notere seg grensetilfeller og diskusjonspunkter utenfor systemet. I praksis betyr det at der én sensor i systemet fører opp karakteren 4 på en besvarelse, mens medsensoren fører opp karakteren 3, kan deres vurdering av besvarelsen være tilnærmet lik; de har å gjøre med en besvarelse som er i grenseland mellom to karakterer og som de ønsker å diskutere med sin medsensor.

Ulike forståelser av sensorsamsvar

Samtidig som LNU stiller seg bak det stadig pågående strevet for å bedre vurderingskvaliteten, ønsker vi å løfte frem et av de mest karakteristiske trekkene ved arbeidet som ligger bak vurderingen av en eksamensbesvarelse i norskfaget. Sensorordningen som den er i dag, har en sterk vurderingsfaglig legitimitet. Dette er en legitimitet som er knyttet til forståelsen av norskfaglig skriving som en kompleks kompetanse som umulig kan vurderes (eller verdsettes) uten et stort

innslag av fortolkningsarbeid fra sensors side. Et slikt arbeid vil alltid ha et element av usikkerhet ved seg. Innenfor et hermeneutisk vurderingsparadigme er variasjon og uenighet både forventet og akseptert. Vi ser at det er denne vurderingspraksisen som er i spill når ny eksamen ser ut til å bygge på et annet rasjonale, der tolkningsvariasjon/-rom i større grad blir sett på som en trussel heller enn en ressurs i vurderingsarbeidet.

LNU ønsker derfor å understreke hvor viktig det er å være oppmerksom på at det faktisk er to ulike forståelser som møtes i eksamensutviklingsarbeidet. Vi ønsker å være en konstruktiv bidragsyter i utviklingen av nye eksamensoppgaver samtidig som vi vil arbeide for å ivareta de hermeneutiske perspektivene som alltid vil ligge i vurderingsarbeidet av en eksamensbesvarelse i norsk.

Mulige tiltak for bedret sensorsamsvar

Selv om det er uklart for oss i hvilken grad det rapporterte sensorspriket ved norskeksamen representerer et omfattende problem, ønsker vi likevel å ta rapporten på alvor og videre undersøke hva som kan gjøres for å styrke påliteligheten. Ett viktig tiltak ble innført med oppmannsordningen i 2018. LNU antar, gitt at ordningen er ny og at eksamen i 2020 ble avlyst, at vi foreløpig har begrenset informasjon om hvorvidt denne ordningen påvirker sensorreliabiliteten. Videre mener LNU at sensorskoleringen som per i dag er frivilling, bør gjøres obligatorisk. Det er også mulig å undersøke ulike muligheter for å legge bedre til rette for sensurering bl.a. ved å bygge opp en større eksempelbank av eksamensbesvarelser enn i dag og vurdere om mengden besvarelser den enkelte sensoren i dag skal vurdere er for høy. Vi ønsker også velkommen et arbeid med å utvikle gode vurderingskriterier, men er samtidig opptatt av at disse ikke må føre til en svekkelse av norskfagets særegenhet og de humanistiske fagenes bidrag til skolens overordnede dannelsesoppdrag.

Fagfornyelsen til hjelp

Enkelte av endringene i den nye læreplanen kan være til hjelp for å styrke sensorsamsvaret. Når det gjelder skiving på studieforberedende, vektlegger planen sjangrene fagartikkel, essay, teksttolkning og retorisk analyse. Selv om elevene fremdeles skal bruke sin kreativitet i tekstskapingen, skal de ikke lenger skrive eksamenstekster der den kunstneriske utfoldelsen står i sentrum, dvs. sjangre som særlig ser ut til å føre til stort sensorsprik. Med færre, avgrensede sjangre bør vi kunne oppnå sterkere konsensus om hva vi forventer av elevtekstene. Denne konsensusen oppnås ikke bare gjennom det arbeidet som går på tvers av skoler i forbindelse med eksamenssensur, men minst like mye gjennom norsklærernes daglige virke. Den innsikten peker også mot en viktig påminnelse: dersom sensorspriket er for stort ved eksamen, er det også grunn til å tro at samsvaret er for dårlig når standpunkt karakterene skal settes. Dersom dette skal forbedres, må vi gå den langsomme og kompliserte veien det er å videreutvikle tolkningsfellesskapet og vurderingskompetansen – det holder ikke å gjøre noe utelukkende med symptomet som er synlig i rapporten om sensorreliabilitet ved eksamen. Alle norsklærerne, ikke bare de som er sensorer, må få mulighet til å møtes på tvers av skoler som del av arbeidet med å utvikle et felles, nasjonalt tolkningsfellesskap. Norsklærere samarbeider mye om vurdering på hver enkelt skole, men da er også faren til stede for at det utvikles lokale og sprikende vurderingskulturer. LNU mener at et nasjonalt tolkningsfellesskap, særlig rettet mot vurdering, bør være et satsningsområde i det videre arbeidet med implementeringen av fagfornyelsen. Et mer langsiktig mål vil være å arbeide for at lektor- og grunnskolelærerutdanningene i større grad enn i dag forbereder blivende norsklærere og -sensorer til dette viktige arbeidet.

Analytisk og holistisk vurdering

I forslaget som foreligger fremheves den analytiske vurderingen som et viktig tiltak mot sensorspriket. Dette gjenspeiles i modellen for konstruktet som presenteres, hvor hver oppgavetype på 10. trinn primært skal gi informasjon om én type kompetanse. Slik vi leser forslaget som foreligger, er den analytiske vurderingen knyttet til denne logikken: hver oppgave representerer ulike deler av norskfaglig kompetanse og vurderes hver for seg. Deretter vektet disse enkeltdelene opp mot hverandre, og eleven får én samlet vurdering. LNU savner tydeligere informasjon om vektingen mellom de ulike kompetansene og oppgavetyperne. Det er mulig slik informasjon finnes i dokumentet Skar med kollegaer viser til at skal være publisert (jf. Utdanningsnytt.no, 27. mars), men det har dessverre ikke lyktes oss å finne dette dokumentet på Utdanningsdirektoratets sider.

Samtidig som den analytiske tilnærmingen sterkt fremheves i forslaget, er det tydelig at kompetansen som vurderes i de ulike oppgavetyperne i forslaget overlapper. I de to første oppgavetyperne (lesing av henholdsvis skjønnlitteratur og sakprosa) er det tydeliggjort (i den forklarende filmen fra Skrivesenteret så vel som i oppgaveformuleringen) at elevens skrivekompetanse skal tillegges noe vekt, og elevenes lesekompetanse er tydelig til stede også i tekstproduksjonsoppgavene. LNU stiller for det første spørsmål ved hvorfor den analytiske tilnærmingen ikke snarere går på tvers av oppgavetyperne – dvs. hvorfor f.eks. skriftlig formalia ikke kan vurderes i alle oppgaver før vektingen inntreffer. For det andre mener vi at forslaget ikke tar tilstrekkelig høyde for eksamenens form: Så lenge eksamenformen er skriftlig og elevene skal formulere sin leseforståelse i åpne skriftlige besvarelser, vil deres skrivekompetanse være avgjørende. Når elevene skal skrive en kort, sammenhengende tekst der de underbygger svaret sitt med teksteksempler, krever det en skrivekompetanse som er ganske kompleks. Det innebærer at de oppgavetyperne som nå setter leseforståelse i forgrunn, gir langt bredere informasjon om kandidatens norskfaglige kompetanse enn modellen ser ut til å åpne for å ta hensyn til. Dersom holistisk vurdering avvises, er det derfor en reell fare for at kandidaten ikke får uttelling for sin fremviste kompetanse på eksamen.

Omfang

Mange har bekymret seg for omfanget i forslaget som foreligger til eksamen på 10. trinn. At elever i en vurderingssituasjon skal besvare fire oppgaver i løpet av fem timer er ikke i seg selv et problem. Men LNU mener et slikt eksamensdesign reiser krav om en særlig oppmerksomhet omkring et par sentrale utfordringer. Det blir nødvendig å undersøke nøye om det samlede omfanget er for stort når alle fire oppgavetyperne elevene skal møte ber dem om å skrive en, to eller tre sammenhengende tekster. Særlig viktig er det å stille dette spørsmålet på 10. trinn hvor elever med svært ulike forutsetninger er samlet. Viktigere blir det likevel at kostnadene ved dette designet ikke blir for store i form av en innsnevring av både forståelsen av norskfaget og av sentrale begreper innenfor fagfornyelsen, som dybdelæring, utforsking og utholdenhet.

Det er i flere sammenhenger blitt vist til at en utvidelse av antall oppgaver har fungert fint i utprøvingene av eksempeloppgavene. LNU etterspør åpenhet om resultatene fra utprøvingene og vurderingene som er gjort av dem når det gjelder spørsmålet om omfang. Vi etterspør også en grundigere redegjørelse for validitetskravene, særlig det som knytter seg til begrepsvaliditeten, i forslaget til eksamen. Hvis vi anerkjenner eksamens påvirkningskraft på undervisningen, er spørsmålet om begrepsvaliditet også helt avgjørende for fremtidens norskundervisning.

Eksamens digitale plattform

LNU ønsker også å reise spørsmål til Utdanningsdirektoratet om de digitale løsningene for gjennomføring av de nye eksamenene. Vi har ikke klart å finne informasjon om hvorvidt grensesnittet for eksempeloppgavene på 10. trinn tilsvarer endelig løsning. Fordi vi er klar over at utvikling av og endringer i prøveplattformer er både tidkrevende og dyre, ønsker vi likevel alt nå å peke på noen funksjoner som er svært viktige for at elevene skal få vist sin norskfaglige kompetanse ved eksamen. For det første vil kandidatene ha behov for å kunne se både de forelagte tekstene, oppgaveformulering og egne oppgavesvar samtidig. Det må være lett å navigere mellom disse, og det bør være mulig å veksle mellom hvilke av disse tekstene som skal oppta størst plass i skjermbildet. For det andre må elevene kunne interagere med de forelagte tekstene ved å gjøre notater, understrekinger og lignende. Dersom både forelagte tekster, oppgaveformuleringer og besvarelser kun skal foreligge digitalt, er det altså nødvendig med en langt mer fleksibel digital løsning enn den eksempeloppgavene har blitt presentert i.

Behov for informasjon om eksamen i sidemål og om digitale hjelpemidler

Vi ønsker også å benytte anledningen til å etterlyse informasjon fra Utdanningsdirektoratet om eksamen i sidemål og om bruk av digitale hjelpemidler. Særlig for elever med nynorsk som sidemål er disse to spørsmålene forbundet. Stadig bedre oversettelsesprogrammer brukes i stor utstrekning av elever med bokmål som hovedmål når de leverer skrivearbeider på sitt sidemål. Selv om det er stort didaktisk potensial i slike hjelpemidler, må spørsmål om deres rolle i vurderingssituasjoner stilles og undersøkes nøye. LNU mener ikke at eksamen i sidemål er eller skal være en ren språktest, men spørsmålet om rammene for bruk av digitale hjelpemidler ved eksamen er likevel forbundet med det viktige spørsmålet om hva eksamen i sidemål er og skal være.

LNU ser frem til samarbeid om utviklingen av ny eksamen

LNU takker for invitasjonen i debattinnlegget "Vi lager en eksamen i norsk, ikke en nasjonal prøve i lesing og skriving" (i Utdanningsnytt.no 27. mars), til å møtes for å informeres om og gi innspill til utviklingen av eksamen. Dette tilbudet tar vi svært gjerne imot. Samtidig håper vi at mest mulig informasjon og diskusjon kan løftes frem i offentligheten, etter modell fra åpenheten om utviklingen av fagfornyelsen.

Med vennlig hilsen

Aslaug Fodstad Gourvenec

Styreleder i LNU

Lenart Jølle

Påtroppende styreleder i LNU

Siv Sørås Valand

Daglig leder i LNU